

Bureauonderzoek Archeologie

Plangebied
Friesickweg 2 te Didam

Definitief

Opdrachtgever
Kobessen Milieu
J. Geerdink M.Sc.
Velperweg 157
6824 MB Arnhem
☎ (026) 4432663
☎ (026) 4438656
m. 06-16690102
j.geerdink@kobessenmilieu.nl

Projectnummer
20120397

Kenmerk
EKU/DIR/HAMA/20120397

Eindredactie/kwaliteitscontrole **Paraaf**
Drs. E.E.A. van der Kuijl

Datum
04-06-2013

Project : BO Archeologie Plangebied Friesickweg 2 te Didam, gemeente Montferland
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2012397

Colofon

Opdrachtgever	Kobessen Milieu, de heer J. Geerdink
Project	Bureauonderzoek Archeologie Plangebied Friesickweg 2 te Didam, gemeente Montferland
Projectnummer	2012397
Titel	Bureauonderzoek Archeologie Plangebied Friesickweg 2 te Didam, gemeente Montferland
Datum en versie	04-06-2013, versie 1.3
Redactie	Drs. E. van der Kuijl – Hamaland Advies
Afbeelding voorzijde:	<i>Satellietfoto van het plangebied in rode cirkel. Bron: Google maps.</i>

Inhoud

1.	Inleiding.....	4
1.1	Inleiding en onderzoekskader	4
1.2	Doel en vraagstelling van het bureauonderzoek.....	5
1.3	Werkwijze	5
1.4	Beleidskaders.....	5
1.5	Administratieve gegevens	7
2	Bureauonderzoek en verwachtingsmodel.....	8
2.1	Landschapsgenese	8
2.2	Historische ontwikkeling Didam en plangebied.....	10
2.3	Archeologische waarden.....	13
2.4	Archeologisch verwachtingsmodel.....	15
3	Conclusie en aanbeveling.....	17
	Gebruikte literatuur.....	18
	BIJLAGEN	20

1. Inleiding

1.1 Inleiding en onderzoekskader

Hamaland Advies heeft in opdracht van Kobessen Milieu een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de geplande ontwikkelingen op de locatie Friesinckweg 2 te Didam. De herontwikkeling van de locatie bestaat uit de herbouw van de bestaande woning en het bijbehorende bijgebouw, alsmede de realisatie van een woongebouw in het kader van functieverandering. (zie bijlage 1 voor een schematische weergave van de ontwikkelingen). De omvang het plangebied bedraagt 3.000 m², waarvan 250 m² opnieuw bebouwd wordt. Het plangebied valt binnen de zone AWV 5 op de archeologische beleidskaart van de gemeente Montferland, wat inhoudt dat er gestreefd dient te worden naar behoud in huidige staat.

De grondwerkzaamheden benodigd voor de sloop en de nieuwbouw (aanleg bouwput, kabels en leidingen) kunnen verstorend zijn voor eventueel in de ondergrond aanwezige archeologische waarden. Echter een groot deel van het plangebied zal al verstoord zijn door de bestaande bebouwing en nutsvoorzieningen en vanwege de aanwezigheid van een flink aantal diepwortelende bomen. Het uitgevoerde onderzoek bestaat uit een KNA conform bureauonderzoek dat indien noodzakelijk aangevuld wordt met een inventariserend veldonderzoek (karterende fase). Hieruit zal dan ook de diepte van de verstoring moeten blijken, welke vergeleken kan worden met de verstoringdieptes toekomstige ontwikkeling. Het onderzoeksgebied beslaat het gehele plangebied inclusief de nieuwbouw.

Het bureauonderzoek is uitgevoerd door Hamaland Advies uit Zelhem, het booronderzoek zal aansluitend worden uitgevoerd door Hamaland Advies onder auspiciën van Econsultancy uit Doetinchem.

Het bevoegd gezag, de gemeente Montferland (mevrouw A. Zonneveld) en diens adviseur, de Regionaal Archeoloog van Regio Achterhoek (drs. M.H.J.M. Kocken), zullen de resultaten van het bureauonderzoek en het veldonderzoek toetsen.

Afbeelding 1: Ligging van het plangebied in 1995 in de rode cirkel Bron: www.watwaswaar.nl.

1.2 Doel en vraagstelling van het bureauonderzoek

Het doel van het bureauonderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te verwachten archeologische waarden in en om het plangebied. Op basis van de verworven informatie wordt een archeologisch verwachtingsmodel voor de onderzoekslocatie opgesteld.

De volgende vragen zullen, indien mogelijk, beantwoord worden:

- Wat is de bodemopbouw en de vermoedelijke intactheid van het bodemprofiel binnen het plangebied?
- Kunnen er archeologische vindplaatsen in het onderzoeksgebied aanwezig zijn?

Het antwoord op deze vragen zal worden verwerkt in een archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied, waarbij aangegeven zal worden of een nader onderzoek door middel van verkennende of karterende boringen nodig zijn of niet.

- Is aanvullend onderzoek door middel van karterende boringen noodzakelijk?

1.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, 3.2) en bestaat uit de volgende onderdelen:

1. beschrijving van de huidige situatie en de toekomstige situatie (KNA LSO2);
2. beschrijving van de historische situatie en de landschappelijke ontwikkeling (KNA LSO3);
3. beschrijving van de bekende archeologische waarden (KNA LSO4);
4. het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel (KNA LSO5).

Om tot een gefundeerd archeologisch verwachtingsmodel te komen is voor het onderzoek relevant bronnenmateriaal geraadpleegd. Door informatie uit verschillende invalshoeken samen te voegen ontstaat de mogelijkheid dwarsverbanden te leggen tussen de diverse brontypen en aan de hand hiervan een geïntegreerd archeologisch verwachtingsmodel op te stellen. De gegevens voor het bureauonderzoek zijn ontleend aan:

- Archis, het geautomatiseerde archeologische informatiesysteem voor Nederland;
- geomorfologisch, geologische, bodemkundig, topografisch en historisch kaartmateriaal;
- archeologische bronnenkaart en beleidsadvieskaart van Montferland;
- archeologische rapporten en publicaties;
- aanvullende informatie van J. Geerdink van Kobessen Milieu uit Arnhem.
- Beoordeling Archeologische Rapport van M. Kocken, regioarcheoloog, d.d. 1 mei 2013 met kenmerk S2013-000014.

1.4 Beleidskaders

Rijksbeleid

In 1992 werd in Valetta door de Ministers van Cultuur van de bij de Raad van Europa aangesloten landen het 'Europees Verdrag betreffende de bescherming van het Archeologisch Erfgoed', beter bekend onder de naam 'Verdrag van Malta', ondertekend. De Wet op de Archeologische Monumentenzorg is op 1 september 2007 in werking getreden. De nieuwe wet heeft zijn beslag gekregen via een wijziging van de Monumentenwet 1988, aanpassingen in de Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO) en enkele andere wetten en met de invoering van de Wabo (2010). Met de nieuwe Wet op de Archeologische Monumentenzorg is het accent komen te liggen op het streven naar het behoud en beheer

van archeologische waarden in de bodem (in situ) en het beperken van (de noodzaak van) archeologische opgravingen. Uitgangspunt van het nieuwe beleid is tevens het principe 'de verstoorder betaald'. Bij het voorbereiden van werkzaamheden die het bodemarchief kunnen verstoren (zoals de aanleg van een weg, een nieuwe woonwijk, een bedrijventerrein), dient onderzocht te worden of daardoor archeologische resten verstoord kunnen worden. Als uit het onderzoek blijkt dat er archeologische waarden aanwezig zijn en deze niet ter plaatse behouden kunnen blijven, dan dient de initiatiefnemer van het werk de kosten te dragen die gepaard gaan met het opgraven en conserveren van de plaats. Met de introductie van de nieuwe wet zijn de kerntaken en bestuurlijke verantwoordelijkheden van gemeenten veranderd. Eén van de belangrijkste consequenties is, dat gemeenten een centrale rol is toegekend in de bescherming van archeologisch erfgoed. In de wet is bepaald, dat gemeenten door inzet van een planologisch instrumentarium het archeologisch belang dienen te waarborgen.

Bescherming van het archeologisch erfgoed kan onder meer vorm krijgen door in bestemmingsplannen regels ter bescherming van bekende en te verwachten archeologische waarden op te nemen. In de regelgeving is vastgelegd dat in het kader van een omgevingsvergunning van de aanvrager geëist kan worden dat hij een rapport overlegt waarin de archeologische waarde van het te verstoren terrein voldoende is vastgesteld. Voor de toetsing van archeologische waarden is een archeologisch bestel ontwikkeld, waarmee de archeologische waarde van een terrein bepaald kan worden door middel van een getrappt systeem van onderzoek. In het kader van het vrijstellingsbesluit volstaat in eerste instantie een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek (IVO-K).

Provinciaal Beleid

Het provinciaal beleid van Gelderland t.a.v. cultuurhistorie en archeologische monumentenzorg is vastgelegd in het Streekplan Gelderland 2005 en Belvoir 3 (provinciaal Cultuurhistorisch beleid 2009-2012). In de Kadernota Archeologie 'Investeren in het verleden is werken aan de toekomst' zijn de beleidsvoornemens voor het provinciaal archeologiebeleid van de provincie Gelderland verwoord:

- het beschermen van de (toekomst)waarde van de ondergrond inclusief het aardkundig en archeologisch erfgoed

Door een toenemende ruimtelijke dynamiek staat er een druk op het gebruik van de ruimte, hierdoor loopt het bodemarchief gevaar. Toch liggen er nog volop kansen om de rijkdom aan cultuurhistorie en bodemschatten een prominente rol te laten spelen bij ruimtelijke ontwikkelingen. Door de Wet op de archeologische monumentenzorg 1 september 2007 en de Wet ruimtelijke ordening worden daarvoor volop kansen geboden. De provincie wil deze kansen benutten door:

- gebieden aan te wijzen die van bijzonder belang zijn voor de cultuurhistorische identiteit van de provincie
- gemeenten en waterschappen te ondersteunen bij de vertaling van archeologische belangen in hun ruimtelijke plannen en projecten
- voor waardevolle gebieden richtlijnen te geven voor verantwoord archeologisch onderzoek

Gemeentelijk beleid

Met de invoering van de Wet op de archeologische monumentenzorg in 2007 is de verantwoordelijkheid voor het bodemarchief gedelegeerd aan gemeenten. Gemeente Montferland beschikt derhalve over eigen archeologiebeleid en treedt op als bevoegd gezag. De gemeente beschikt tevens over een archeologische beleidsadvieskaart. In overleg met de gemeente Montferland en de Regionaal Archeoloog is de beleidsadvieskaart gebruikt als toetsingskader voor de archeologische verwachting. Verder zijn de landelijke en provinciale richtlijnen leidend voor het opstellen en toetsen van het onderhavig onderzoek.

Project : BO Archeologie Plangebied Friesickweg 2 te Didam, gemeente Montferland
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2012397

1.5 Administratieve gegevens

Tabel 1: Gegevens projectgebied

Provincie	Gelderland
Plaats	Didam
Gemeente	Montferland
Toponiem	Friesickweg
Kaartblad	40E
CIS code	54500
Huidig grondgebruik	Tuin, erf
Toekomstig grondgebruik	Herbouw vrijstaande woning i.v.m. functieverandering Nieuwbouw 2 onder 1 kap woning met schuur
Omvang van de ontwikkeling	Plangebied: 3.000 m ² , waarvan circa 250 m ² nieuw bebouwd wordt.
Bodemtype	Dikke eerdgronden (bEZ23)
Geomorfologie	Dekzandwielving (3L5)
Periode	Paleolithicum t/m Nieuwe Tijd
De centrumcoördinaat van het plangebied is: x: 205.783, y: 441.079	
De hoogte van deze centrumcoördinaat bedraagt 10.70 m + NAP (bron: www.ahn.nl).	

2 Bureauonderzoek en verwachtingsmodel

2.1 Landschapsgenese

Inleiding

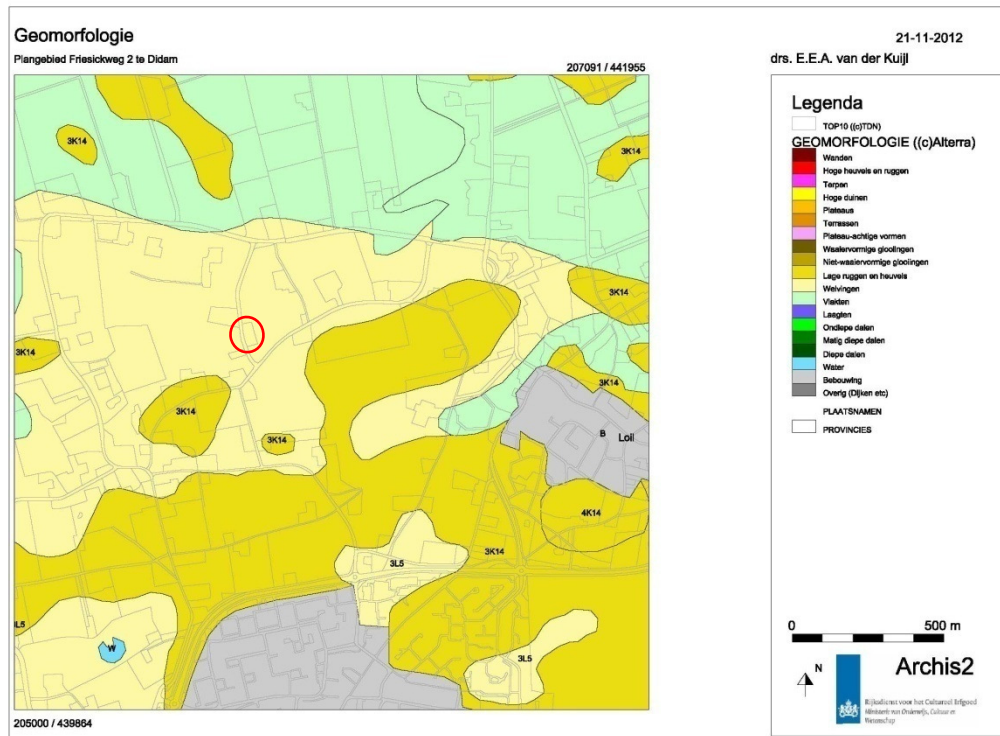
De ondergrond van de omgeving van Didam maakt deel uit van een groot preglaciaal bekken. Dit bekken is in eerste instantie gevormd door een voorloper van de Rijn, waarna het subglaciaal verder is geërodeerd door het landijs tijdens de voorlaatste ijstijd, het Saalien (ca. 250.000 - 130.000 jaar geleden). Tevens is toen het stuwwallengebied van Montferland ontstaan, welke zich zuidoosten van het plangebied bevindt. Het preglaciaal bekken is tijdens het terugtrekken en daarmee het afsmelten van het landijs gedeeltelijk opgevuld met een dunne laag keileem waarop glaciofluviale afzettingen van de Formatie van Drenthe (Laagpakket van Gieten) zijn gevormd.

Geomorfologie en bodemgesteldheid

In de laatste ijstijd, het Weichselien (120.000-11.700 jaar geleden), bereikte het landijs Nederland niet. Tijdens het Pleniglaciaal veranderde het landschap in een open taiga-achtig landschap met geïsoleerde bosopstanden, dwergstruiken, heide en kruiden. Gedurende het merendeel van de laatste ijstijd, het Weichselien (ca. 120.000 - 10.000 jaar geleden), stroomde de Rijn ten oosten van de stuwwallen van Montferland, maar vanaf het Midden-Weichselien kreeg de Rijn een steeds belangrijker wordende tak naar het westen door de Gelderse Poort en de huidige Betuwe. Door de Rijn werden voornamelijk matig fijne tot matig grove, grindhoudende zanden afgezet, behorend tot de Formatie van Kreftenheye. Buiten de invloedssfeer van de Rijn werd een pakket dekzand afgezet. Tussen 32.500 en 19.000 jaar geleden werd het steeds droger en kouder. In uitgestrekte delen van de Achterhoek werd een dikke zwakgolvende deken van fijn stuifzand afgezet. Tussen 13.000 jaar en 11.500 jaar geleden werden veel dalen opgevuld met stuifzand. Dit werden later de belangrijkste woongebieden.

De dekzanden zijn onderverdeeld in het Oude en Jonge Dekzand. Het Oude Dekzand is afgezet tijdens het Midden-Weichselien (ook wel aangeduid als het Pleniglaciaal). Het is veelal horizontaal gelaagd, en er komen lemige banden in voor. Het Jonge Dekzand is afgezet tijdens het Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal) in de vorm van langgerekte, vaak ZW-NO georiënteerde ruggen. Gelaagdheid is in het Jonge Dekzand meestal niet aanwezig.

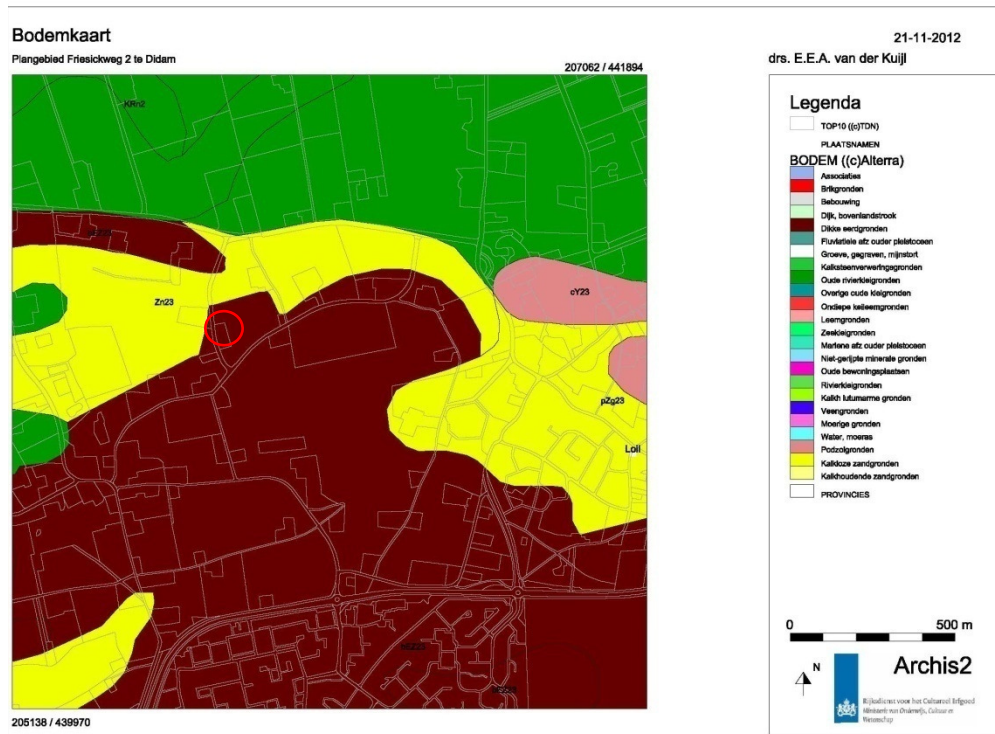
Er komen geen leemlagen voor. Het water van de in het voorjaar smeltende sneeuwmassa's erodeerde een deel van de dekzandruggen, waarna afzetting plaatsvond in de lagere delen van het landschap als vlaktes van verspoelde dekzanden. Het dekzand behoort tot de Formatie van Bortel, (Laagpakket van Wierden).

Afbeelding 2: Geomorfologische kaart, situering van het plangebied binnen de rode cirkel (bron Archis)

Bodem

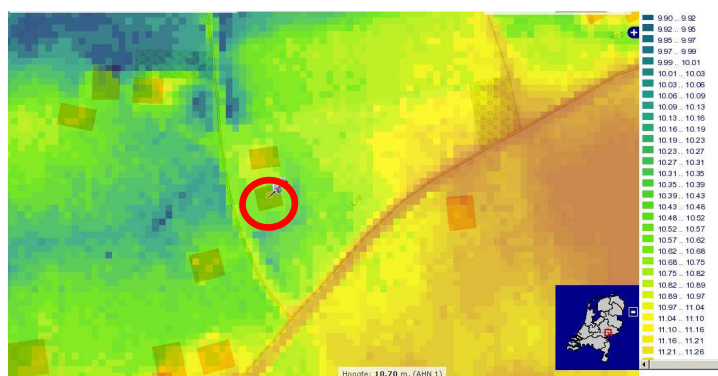
De onderzoekslocatie is gelegen in de Oostelijke Liemers. Op de bodemkaart van Nederland wordt in het onderzoeksgebied het volgende bodemtype aangegeven: hoge bruine enkeerdgronden (bEZ23, zie afbeelding 3) die ontstaan zijn op dekzandwelingen (3L5, zie afbeelding 2). De gehele gemeente Didam is omgeven door dit bodemtype. Enkeerdgronden zijn ontstaan door eeuwenlange bemesting met zandhoudende potstalmest. Bij de dorpen Didam, Wehl en Nieuw-Wehl werd reeds vroeg akkerbouw uitgeoefend. Hier zijn in de loop van de tijd grote complexen enkeerdgronden aangelegd op reliëfrijk dekzand. Het bruine mestdek is afhankelijk van de plaatselijke omstandigheden 50 - 120 cm dik (Bakker, 1998). Op de onderzoeklocatie rust het humushoudende dek vermoedelijk op een moderpodzol in zwak lemig, matig fijn dekzand van de Formatie van Boxtel (Laagpakket van Wierden).

Afbeelding 3: Bodemkaart met de situering van het plangebied binnen het rode kader (bron: Archis)

Grondwater.

Het grondwater heeft een gemiddeld hoogste stand van meer dan 80 centimeter beneden maaiveld en een gemiddeld laagste stand van meer dan 120 centimeter (grondwatertrap VII).

Afbeelding 4: hoogteligging plangebied in het rode kader (bron: AHN).

2.2 Historische ontwikkeling Didam en plangebied

Didam heeft niet altijd Didam geheten. In de loop der jaren veranderde de naam nogal eens. Het kwam voor als Theodem (828), Diedehun (1025), Diedeheim (1144), Thideheim(1200), Dhidehem (1234), Didem (1276), Dydem (1314), Dydem (1346), Dedem (1347), Titan (1373), Dydam (1382), Dieden(1437), Diedam(1444), Diedem (1449) en Diem (1568). Voor zover de geschiedenis is na te gaan werd in 1373 voor de eerste maal de naam Didam genoemd (www.oud-ver-didam.nl).

De natuurlijke gesteldheid van Didam lokte in de voorhistorie tot de vorming van een relatief dichte bebouwing. In het noorden en westen lagen broeklanden terwijl de rest bestond uit hogere gronden bedekt met bos en heide. Op de grenzen van hoog en laag ontstonden de eerste nederzettingen of buurtschappen namelijk Waverlo of Dijk, Greffelkamp, Loil en Holthuizen. Het vijfde buurtschap ontstond later rond de kerk en werd daarom ook wel Kerkwijk genoemd. Bij elke buurtschap behoorde een veld of enk (bouwland) dat geheel was afgerasterd. In elk buurtschap bestond een geërfde organisatie met boerenrichters, die gemeenschappelijk gronden beheerden, sloten schouwden, afrasteringen controleerde enz. Enkele havezaten bezaten erfelijke boerichterschap. Verder waren er nog drie bosmarken die later tot een organisatie werden verenigd, nadat de Heer van den Bergh het erfelijk holtrichterschap had verworven. Bovendien was er nog een geërfde organisatie, die de watergronden in 'De Oude Maat' beheerde. Omstreeks 1680 verenigden de 5 buurtorganisaties zich tot een geërfdenorganisatie voor het hele kerspel Didam. De nog steeds bewaard gebleven markenboeken behoren tot de oudste van het land. De belangen van de Heren van Gelre en Kleef ontmoeten elkaar in Didam. Daarom hadden beiden in Didam een militair steunpunt, namelijk kasteel Didam (Gelre) en kasteel Loil (zie afbeelding 5) was Kleefs bezit¹.

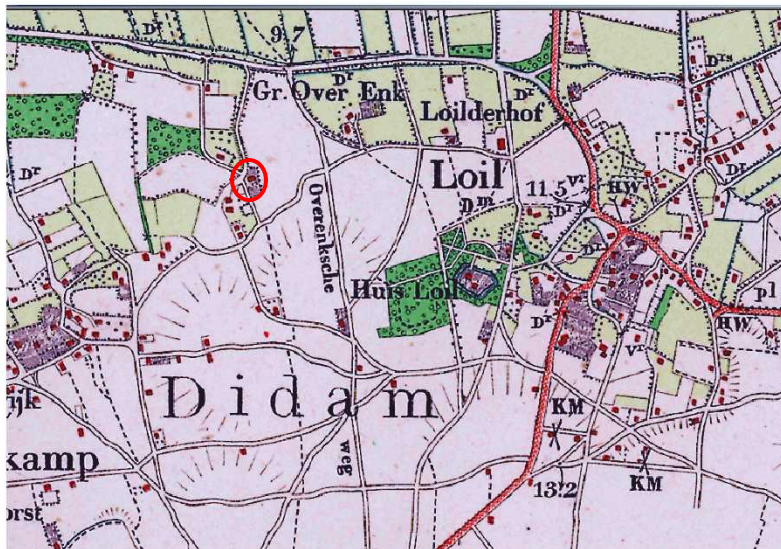
Afbeelding 5: Huis Loil eind 18^e eeuw (bron: www.ovd-didam.nl).

De heer van den Bergh (Huis Bergh) verwierf in 1388 de heerlijke rechten in Didam. In 1440 kocht hij kasteel Loil van de familie Van Loel, de bewoners van kasteel Loil. De bij het kasteel horende molen was niet inbegrepen. De stenen opvolger van de Loilse molen kwam een aantal jaren later toch in het bezit van Huis Bergh. De molen stond aan de weg van Didam naar Loil, nu Kerkstraat 93.

Geleidelijk voegden zich andere Didamse bezittingen daarbij achttien adellijke woningen/boerderijen in Didam droegen de naam van havezate meeste bekende momenteel is de fraai gerestaureerde havezathe De Luynhorst. In 1609 werd het eens zo machtige slot Didam, de oude Meurse toren afgebroken.

Kasteel Huis Loil (vanaf 1900 werd het huis Kasteel Tengbergen genoemd) stond ten westen van het dorp Loil. In de achttiende eeuw had het kasteel plaatsgemaakt voor 'een net gebouw, met vermaakelijke dreeven omsingeld'. Rond 1920 is het afgebroken. De omringende gracht werd gedempt met het puin en met de grond van de bult, waarop het kasteel stond. Het omliggende bos werd gekapt. Het kasteel heeft op ca 640 m ten zuidoosten van het plangebied gestaan aan de huidige Steenakker (zie afbeelding 6).

¹ Bron: *Bureauonderzoek Archeologie Plangebied Kollenburgweg 6 te Wehl*, pagina 10, drs. E.E.A. van der Kuijl, Hamaland Advies, 2011.

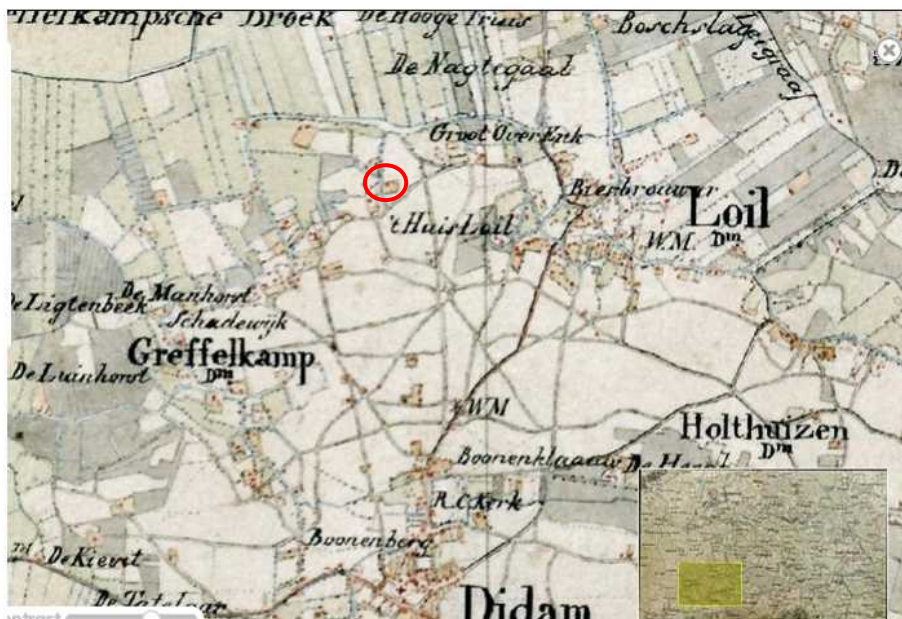
Afbeelding 6: Bonneblad 1900 met de situering van het plangebied binnen het rode kader (bron: Archis)

Uit Didam zijn veel bodemvondsten bekend. Op de plaats van de Mariakerk werd in 1957 een onderzoek verricht door de Rijksdienst van Oudheidkundig bodemonderzoek. Hierbij werd o.a. een vroeg middeleeuws grafveld gevonden. Vele stenen bijlen waaronder amerbijlen zijn vooral in Didam en Loil aangetroffen. Uit de Romeinse tijd is tussen Didam en Loil een kruik gevonden en een vroeg middeleeuws grafveldje en kogelpotscherven gevonden. Uit de late middeleeuwen zijn tenslotte een penning van koning Hendrik 11, geslagen tussen 1247 en 1278 en wat vondsten van kasteel Didam gevonden. Veel werk op archeologisch gebied is verricht door wijlen schoolmeester/wethouder Nol Tinneveld. Vrij recent zijn archeologische opgravingen gedaan op het terrein Aalsbergen (thans industrieterrein Kollenburg.) Tijdens dit onderzoek is gebleken dat het terrein bewoond is geweest gedurende de derde tot de zesde eeuw na Christus. Hierbij werden o.a. de resten van 5 boerderijen met bijbehorende waterputten blootgelegd. Naast de boerderijen stonden in deze periode gebouwen die als werkplaats diende. Deze werden hutkommen genoemd. In dergelijke gebouwtjes werd bijvoorbeeld doek geweven of wol gesponnen.

In de 16e eeuw verzezen in Didam steeds meer havezaten (versterkte hofsteden van adel), voornamelijk in de buurtschappen Greffelkamp, andere in Waverlo (Dijk), Loil en Holthuizen. Deze meest agrarische bedrijven trokken uiteraard veel personeel aan en de werkgelegenheid in die branche heeft misschien het agrarische karakter voor langere tijd bepaald. Als reactie op de hardnekkige landbouwcrisis (laatste kwart van de 19e eeuw) zochten steeds meer mensen werk in het bouwvak, hier en in het buitenland. Voor veel Didammers werd het werken in de bouw hoofdbron van inkomsten².

Voor zover uit historische gegevens te herleiden is, is het perceel al vanaf 1830 bebouwd met een woonhuis (zie afbeelding 7).

² Bron: www.oud-ver-didam.nl

Afbeelding 7: Ligging van het plangebied in 1830-1850 in de rode cirkel Bron: www.watwaswaar.nl

2.3 Archeologische waarden

In het plangebied zelf heeft nog niet eerder archeologisch onderzoek plaatsgevonden.

Binnen een straal van 500 meter rond het plangebied zijn diverse archeologische waarnemingen, vondstmeldingen en onderzoeksmeldingen opgenomen in Archis (II).

De vondsten zijn gedaan noordoostelijk tot zuidoostelijk van het plangebied, dus in het hogere deel van het landschap. In 2004 zijn ten zuidoosten van het huidige onderzoeksgebied talrijke vondsten gedaan (waarnemingsnummer 408296). Het gaat om een vuursteenafslag uit de steentijd of bronstijd/ijzertijd, scherven aardewerk uit de bronstijd, de ijzertijd of de Romeinse tijd en scherven aardewerk uit de late middeleeuwen tot de nieuwe tijd.

Tabel 2: Waarnemingen, Vondsten en Onderzoeken <500 meter rondom het plangebied (bron: Archis)

Vinder/datum	CAA-nr.	Ligging t.o.v. plangebied	Vondsten	Periode
Waarneming De steekproef 10-2009	416594	177 m Z	Keramik, fragment	Middeleeuwen vroeg: 450-1050 nC Middeleeuwen laat: 1050-1500 nC
Waarneming Particulier 1990	22346	229 m O	Vuursteen, onderdeel werktuig gereedschap Keramik, fragment aardewerk handgevormd Keramik, fragment aardewerk handgevormd Keramik, 5x fragment aardewerk handgevormd Keramik, fragment aardewerk handgevormd	Mesolithicum: 8800-4900 vC Mesolithicum: 8800-4900 vC Neolithicum vroeg: 5300-4200 vC Neolithicum vroeg: 5300-4200 vC Neolithicum laat: 2850-2000 vC Neolithicum laat: 2850-2000 vC IJzertijd: 800-12 vC IJzertijd: 800-12 vC Middeleeuwen laat A: 1050-1250 nC Middeleeuwen laat A: 1050-1250 nC

Project : BO Archeologie Plangebied Friesickweg 2 te Didam, gemeente Montferland
 Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2012397

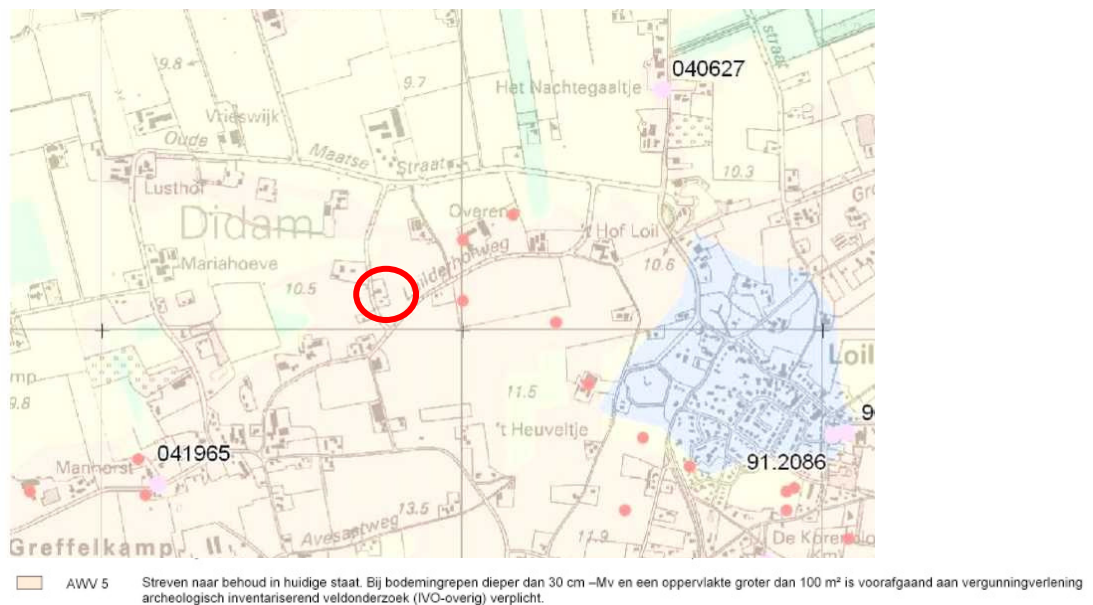
			Keramik, spinklos/ spinschijf/spinsteen	Neolithicum laat A: 2859-2450 vC Nieuwe Tijd A: 1500-1650 nC
			Metaal, fragment	Bronstijd: 2000-800 vC Nieuwe Tijd: 1500-1950
			Vuursteen, Vuurslag Glas, fragment	Middeleeuwen laat B: 1250-1500 nC IJzertijd laat :250-12 vC
			Zgn. Keltisch glas	Romeinse Tijd: 12 vC-450 nC Romeinse Tijd: 12 vC-450 nC
			Vuursteen fragment Bewerkt en onbewerkt	Paleolithicum: tot 8000 vC Nieuwe Tijd C: 1850-1950
Waarneming onbekend	3365	272 m NO	Ophoging kunstmatig	Middeleeuwen laat: 1050-1500 nC Nieuwe Tijd A: 1500-1650
			Gracht	Middeleeuwen laat: 1050-1500 nC Nieuwe Tijd A: 1500-1650
Waarneming Koopmanschap 07-2004	408296	311 m NO	Vuursteen, afslag	Paleolithicum: tot 8000 vC IJzertijd laat: 250-12 vC
			Keramik,(3x) fragment Roodbakkend geglaazuurd aardewerk	Middeleeuwen laat B: 1250-1500 nC Nieuwe Tijd C: 1850-1950
			Keramik, fragment Handgevormd aardewerk	Bronstijd: 2000-800 vC IJzertijd: 800-12 vC
			Keramik (6x), fragment Handgevormd aardewerk	IJzertijd: 800-12 vC Romeinse Tijd: 12 vC-450 nC
			Keramik, fragment Steengoed	Middeleeuwen laat B: 1250-1500 nC Nieuwe Tijd A: 1500-1650 nC
			Keramik, (2x) fragment Paffrath	Middeleeuwen laat A: 1050-1250 nC Middeleeuwen laat A: 1050-1250 nC
Waarneming Particulier 1990	22347	429 m NO	Vuursteen, bewerkt	Mesolithicum: 8800-4900 vC Mesolithicum: 8800-4900 vC
Waarneming	22348	486 m NO	Vuursteen	Paleolithicum: tot 8000 vC Nieuwe Tijd C: 1850-1950
			Brons, fragment Onderdeel paardentuig Hanger: bel	Romeinse Tijd: 12 vC-450 nC Romeinse Tijd: 12 vC-450 nC
Onderzoek Oranjewoud 11-2005	16113	123 m NO	Motief: grondwerkzaamheden tbv aanleg leidingen door zonde met archeologische hoge verwachting Doel: Archeologische begeleiding Conclusie: archeologische reten en vondsten aangetroffen die dateren uit de IJzertijd en Romeinse Tijd, mogelijk uit Mesolithicum Aanbeveling: nvt	
Onderzoek Steekproef 10-2009	28588	130 m Z	Motief: bouwwerkzaamheden Booronderzoek (8 boringen) Selectieadvies: geen verder onderzoek noodzakelijk indien bodemingreep niet dieper is dan 45 cm.	
Onderzoek Oranjewoud 03-2007	37436	225 m NO	Grondwerkzaamheden tbv infrastructuele werkzaamheden Booronderzoek, aantal boringen onbekend Selectieadvies onbekend	

2.4 Archeologisch verwachtingsmodel

Op grond van de bekende geologische, landschappelijke, aardkundige, archeologische en historische gegevens in- en rond het plangebied kan de archeologische verwachting worden bepaald. De archeologische verwachting van het plangebied valt samen met de verwachting van ArcheoPro (2008) en de archeologische beleidsadvieskaart van gemeente Montferland.

Het plangebied ligt op een dekzandwieling bedekt met een hoge bruine enkeerdgrond. De in de directe omgeving bekende archeologische waarden liggen ook op deze hoogte of op de rand ervan. Het zijn voornamelijk vondsten van bewerkt vuursteen uit de steentijd en scherven aardewerk uit het neolithicum tot en met de middeleeuwen. De vondsten wijzen op (potentiële) bewoning tijdens alle archeologische periodes vanaf de late steentijd. Vanwege de aanwezigheid van een dik plaggendek (> 50 cm) kunnen eventuele onderliggende archeologische vindplaatsen goed bewaard zijn gebleven.

Het plangebied valt binnen de zone AWV 5 op de archeologische beleidskaart van de gemeente Montferland. Bij bodemingrepen dieper dan 30 cm min maaveld én een oppervlakte groter dan 100 m² is voorgaand aan vergunningverlening archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO-overig) verplicht.

Afbeelding 9: Gemeente Montferland Archeologische waardenkaart. Het plangebied ligt in rode kader.

Project : BO Archeologie Plangebied Friesickweg 2 te Didam, gemeente Montferland
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2012397

Tabel 3: Archeologische verwachting plangebied Friesickweg 2 te Didam

Periode	Verwachte vindplaatstypen	Verwachte grondlaag (diepte)
Late Middeleeuwen - Nieuwe Tijd	Oude verkavelingen, ontginningssporen, esgreppels	direct onder de bouwvoor
Romeinse Tijd - Vroege Middeleeuwen	Nederzettingsterreinen, grafvelden, resten ijzerbewerking	BC-horizont en top van de C-horizont
Bronstijd - IJzertijd	Nederzettingsterreinen, urnenvelden	BC-horizont en top van de C-horizont
Paleolithicum-Neolithicum	Nederzettingsterreinen, jachtkampen, losse vuursteenstrooiingen	Top van de C-horizont

3 Conclusie en aanbeveling

Op grond van de bestudeerde bronnen kan geconcludeerd worden dat het plangebied een middelhoge trefkans heeft op archeologische resten vanaf het Paleolithicum tot en met de Nieuwe Tijd. Archeologische resten kunnen verwacht worden onder de huidige bouwvoor op een diepte vanaf circa 50 cm en circa 150 cm min maaiveld (top van de C-horizont). Archeologische indicatoren kunnen bestaan uit aardewerkscherven, bewerkt en onbewerkt vuursteen en metaal (brons).

Het nieuwbouwplan overlapt het te slopen gedeeltelijk (reeds verstoorde grond). Het te onderzoeken gebied heeft een omvang van 3.000 m² en ligt in een zone met waardering AWV 5 op de archeologische beleidskaart van de gemeente Montferland. Derhalve is archeologisch inventariserend onderzoek voorgaand aan vergunningverlening (IVO-overig) verplicht.

Uitgangspunt van de archeologiewetgeving en het gemeentelijk beleid is dat op basis van vooronderzoek een ontwikkeling aangepast dan wel gewijzigd wordt, indien de uitkomsten van het vooronderzoek hierom vragen. Of deze aanpassing/wijziging uiteindelijk ook wordt doorgevoerd is afhankelijk van verschillende factoren. De beïnvloedingsruimte die de wet echter verlangt, kan alleen worden bereikt als in het hele plangebied de gespecificeerde archeologische verwachting wordt getoetst. Wij adviseren daarom om een inventariserend archeologisch veldonderzoek te verrichten voor het gehele plangebied. Het booronderzoek zal in relatie tot de omvang van het plangebied bestaan uit in totaal minimaal 6 karterende boringen die volgens een verspringend driehoeksgrid word doorgezet tot 25 cm in de ongeroerde bodem (C-horizont, top dekzand). De boringen worden gerelateerd aan de hoogte van het maaiveld. Alle afzonderlijke bodemlagen dienen te worden gezeefd over een metalen zeef met een maaswijdte van 4 mm, om archeologische indicatoren te kunnen traceren.

Verder dient te allen tijde bij het afgeven van een omgevingsvergunning de wettelijke meldingsplicht (ex artikel 53 Monumentenwet 1988) kenbaar te worden gemaakt, om het documenteren van toevalsvondsten te garanderen: "Degene die anders dan bij het doen van opgravingen een zaak vindt waarvan hij weet dan wel redelijkerwijs moet vermoeden dat het een monument is (in roerende of onroerende zin), meldt die zaak zo spoedig mogelijk bij onze minister". Deze aangifte dient te gebeuren bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in Amersfoort. Het verdient aanbeveling ook de verantwoordelijk ambtenaar van de gemeente Montferland (mw. A. Zonneveld) hiervan per direct in kennis te stellen.

De resultaten en aanbevelingen uit het bureauonderzoek en veldonderzoek dienen te worden getoetst en onderschreven door het bevoegd gezag, gemeente Montferland (mw. A. Zonneveld) en diens adviseur, de Regionaal Archeoloog van Regio Achterhoek (drs. M. Kocken).

Project : BO Archeologie Plangebied Friesickweg 2 te Didam, gemeente Montferland
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2012397

Gebruikte literatuur

- Aa, A.J. van der, 1839–1851. *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden, bijeen gebracht door A.J. van der Aa, onder medewerking van eenige Vaderlandsche Geleerden*. Gorinchem.
- Bakker, A.M., 1998; *ROB Rapportage Archeologische Monumentenzorg 61. Aanvullen Archeologisch Onderzoek (AAO) vindplaats Didam –Aalsbergen*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek. Amersfoort.
- Bakker, H. de & J. Schelling, 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland; de hogere niveaus*. Wageningen.
- Berends, J., 2003; *IJsselgraaf in Plaatjes & Praatjes*. Doetinchem.
- Berendsen, H.J.A., 2005. *Landschappelijk Nederland*. De fysisch-geografische regio's. Assen.
- Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland).
- Blankenberg, H. en K. Taselaar, 1983; *Historisch reisboek voor Nederland*. Bussum.
- Borman, R., 1981. *Archeologie in Gelderland*. Zutphen.
- Busschers, F.S.; 2008: *Unravelling the Rhine - Response of a fluvial system to climate change, sea-level oscillation and glaciation*. Ph.D. dissertation, Department of Paleoclimatology and Geomorphology, Faculty of Earth and Life Sciences, Vrije Universiteit Amsterdam. Amsterdam.
- Cohen, K.M., E. Stouthamer, W.Z. Hoek, H.J.A. Berendsen & H.F.J. Kempen; 2009: *Zand in Banen*. Provincie Gelderland en Universiteit Utrecht. Arnhem/Utrecht.
- Collou, J., 2012; *Landschappelijke inpassing ten behoeve van de aanvraag voor functieverandering voor Kollenburgweg 3 te Didam*. Eibergen.
- Flokstra, L.M., 2009; *Plangebied Hengelderweg 10 te Didam, gemeente Montferland. Een bureau- en inventariserend veldonderzoek*. RAAP-notitie 3330. Amsterdam.
- Gaalen, P. van, 2010; *Beleef de IJssel. De mooiste rivier van Nederland*. Zutphen.
- Gazenbeek, G. et al, 2008; *Cultuurhistorische Waardekaart gemeente Montferland*. ArchoPro Archeologisch Rapport 828. Maastricht.
- Geudeke, P.W., K. Zandvliet & L. Balk, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000, 3 Oost-Nederland 1830–1855*. Groningen.
- Groenewoudt, B.J. 1994. *Prospectie, waardering en selectie van archeologische vindplaatsen: een beleidsgerichte verkenning van middelen en mogelijkheden*. NAR 17, ROB. Amersfoort.
- Groenewoud, M. en D. Laning, 2007; *De IJssel levende rivier*. Zwolle.
- Kocken, M, 2013; *Beoordeling archeologisch rapport met Rapportnummer : 2012397, Omgevingsdienst Achterhoek , Doetinchem*
- Kuijl, E.E.A. van der, 2011; *Bureauonderzoek Archeologie Plangebied Kollenburgweg 6 te Wehl*. Hamaland Advies projectnr. 2011051. Zelhem.
- Mulder, E.F.J. de et al., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.

Project : BO Archeologie Plangebied Friesickweg 2 te Didam, gemeente Montferland
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2012397

Ringenier, H., 2008; *Plangebied Hengelderweg 6 te Didam, gemeente Montferland; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek*. RAAP-notitie 2667. Amsterdam.

Roode, F. de, 2008; *Startnota archeologische monumentenzorg gemeente Montferland*. RAAP-rapport 1781. Amsterdam.

Geraadpleegde websites:

www.archis.nl; voor informatie over waarnemingen, vondsten, onderzoeken en GWT

www.kich.nl; voor informatie historische kaart 1900

www.watwaswaar.nl; voor informatie historische kaarten

www.ahn.nl; voor informatie hoogte en coördinaten

www.dans.easy.nl voor rapporten

www.liemersverleden.nl; voor informatie over archeologie in de Liemers

www.oud-ver-didam.nl; voor historische informatie over Didam

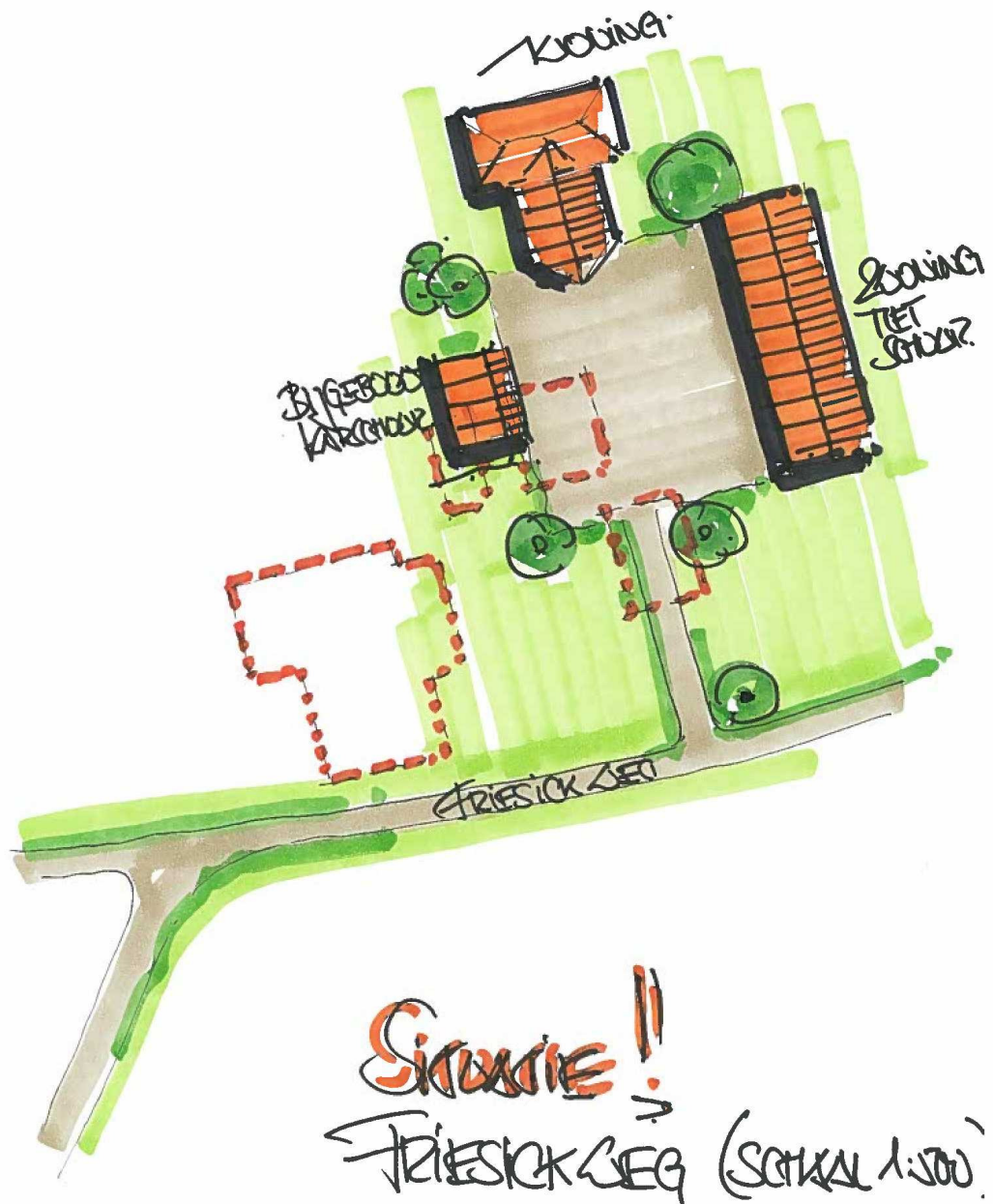
Project : BO Archeologie Plangebied Friesickweg 2 te Didam, gemeente Montferland
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2012397

BIJLAGEN

Project : BO Archeologie Plangebied Friesickweg 2 te Didam, gemeente Montferland
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2012397

Bijlage 1: Plangebied met de huidige situatie en de toekomstige situatie

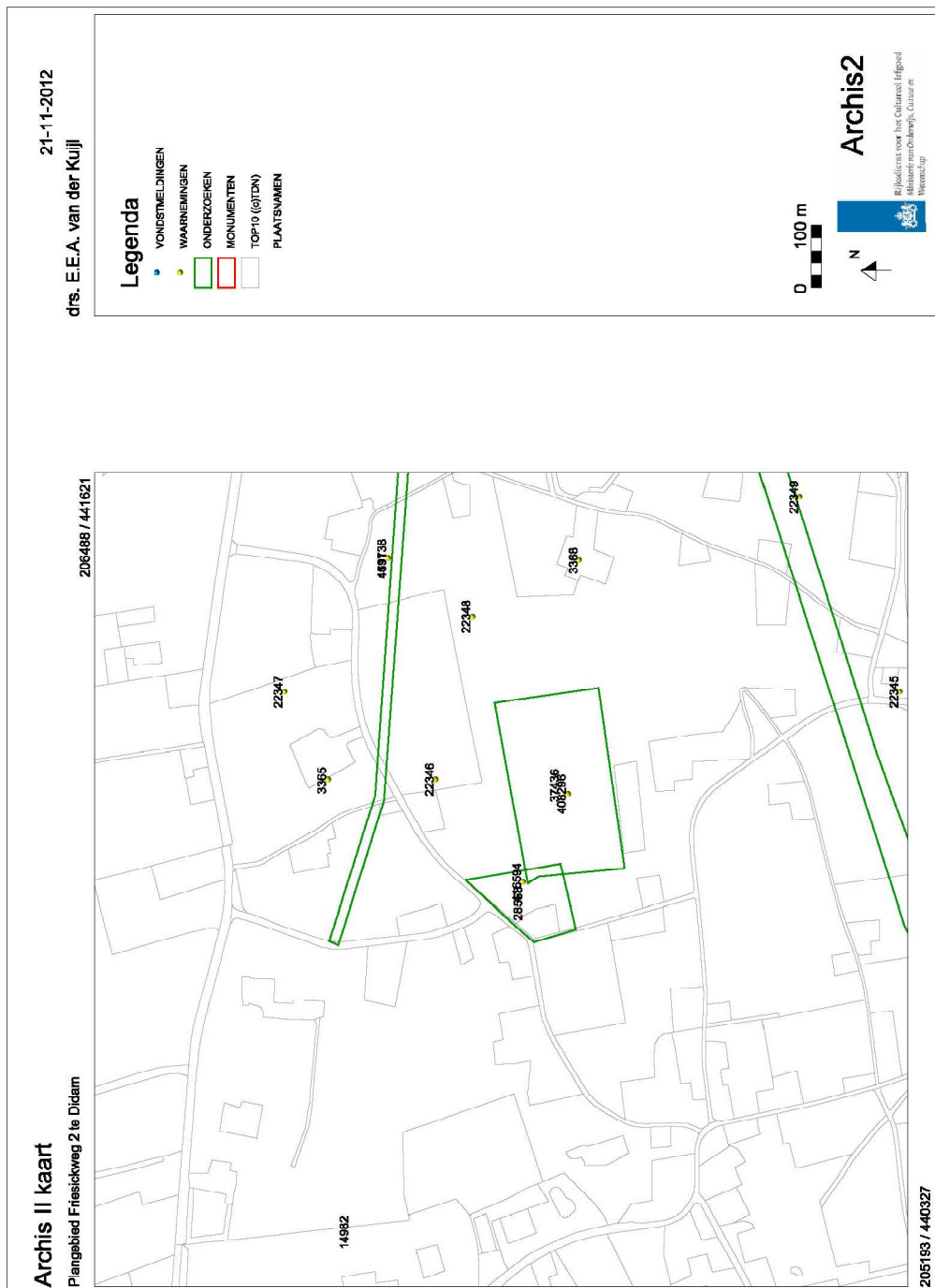
KR, OR
FJ

FJ

Project : BO Archeologie Plangebied Friesickweg 2 te Didam, gemeente Montferland
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2012397

Bijlage 2: Onderzoeken, Waarnemingen, Vondsten en Monumenten (bron:
Archis2)

Project : BO Archeologie Plangebied Friesickweg 2 te Didam, gemeente Montferland
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2012397

Bijlage 3: Overzicht van geologische perioden en lijst met gebruikte afkortingen

A-horizont: Minerv (neus) bovengrond. indien er uitspoeling van materiaal optreedt, heet deze uitspoelingshorizont ook w. 2-horizont.

B-horizont: Inspoelingshorizont. Een horizont waaraan door inspoeling uit een hoger liggende horizont humus, zeer of kleibestanddelen zijn toegevoegd

C-horizont: Een horizont die weinig of niet veranderd is door bodemvorming, de moederbodem. Men kan aannemen dat de bovenliggende, al dan niet door bodemvorming veranderde, horizonen uit soortgelijk materiaal zijn ontstaan. Gronden met een goed ontwikkelde, donkere, humeuze bovengrond. De donkere bovengrond verschilt duidelijk van kleur met de ondergrond. In de ondergrond heeft geen duidelijke profielontwikkeling plaatsgevonden. De bovenlaag van een bodem die is ontstaan door een jarenlang gebruik als bouwland. Een esdek is bijvoorbeeld te vinden bij een eskergrond.

Eesgrorft: Afgestroven organisch materiaal dat binninid en bidaagt tot de veenvorming

Esdek: Graafak voor (ij)begraaving (al dan niet in een sarcofaag van hout, lood of steen).

Gyfla:

Inhumalegrat:

Periode	Wetfelike jaren	14C BP	Litho-stratigrafie	Chronostratigrafie	Vegetatie	Archeologische perioden	Cultuurnamen	
Prehistorie	-1500 -1000	+1000	Duinkerke III	Subfyllentium		Late Middelsteeuwen Keltische tijd		
	-500		Duinkerke II		Mesozoic tijd Nieuwste tijd Midde-Keizerlijke tijd Vroege-Romeinse tijd			
	-0	-2000	Formale van Hilvilsloop					
	-500		Duinkerke I		Late IJzertijd	Zelfen		
	-1000	-3000	Duinkerke 0	Subbotaal	loofbos	Late Bronstijd		
	-1500					Midde Bronstijd Midde-Neolithicum	Hilvils- Draakslein Wiltalonaud	
	-2000		Caisla IV				Voetoren Voertoren Kort Stand Echt Kort Echt	
	-3500	-5000	Caisla III	Atlantidum		Midde-Neolithicum	Ment- Zandig Soort	
	-4500		Caisla II			Vroege-Neolithicum	Bandenramek	
	-5000	-6000	Caisla I	Bonaal	den	Mesolithicum		
	-6000			Probonaal	berk			
	-7000			Late Druze (koud)	den, berk			
	-8000	-10000	Jordveld I	Alenard (warm)	den, berk	Paleolithicum		
-9000	Vroege Druze (koud)			den, berk				
-9500	Beiling (warm)			berk				
-10000	Phenogical			geest: pool- weestijn				
-11000	-12000	Jordveld II	Eemien (warm)	loofbos	Late Paleolithicum		Atenaburg Tonger	
-12200			Saakien (koud)	geest: landijs	Midde-Paleolithicum			
-16000	-20000	Hilvilsloop (Arensia)		loofbos	Vroege Paleolithicum			
-18000								
-20000								

Bron: Es, W.A. van, J. Sarffel en P.J. Wetering, 1982: Archeologie in Nederland, de (g)edim van het bodemarchief, Amstcrdam /Amstcrfoort.

- BO** Breesonderzoek
- IV0-V Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. vertormende boringen
 - IV0-K Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. kortborende boringen
 - IV0-W Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. wesidrendes boringen
 - IV0-K-G Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. kortborende proeflueren
 - IV0-W-G Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. waardrende proeflueren
 - AB Archeologische Beogeliding
 - AMK Archeologische Monumenten Kaart
 - IKAW Indicatieve Kaart Archeologische Wanden
 - ROB Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
 - ARCHIS ARChaeologisch Informatie Systeem
 - BP Before Present
 - CAA Centraal Archeologisch Archief
 - GLG Gemiddeld Laagste Grondwatcrstand
 - GHG Gemiddeld Hoogste Grondwatcrstand
 - MV Meer/Veld
 - NAP Nieuw Amstcrdam's Pcil
 - RGD Rijks Geologische Dienst
 - STIBOKA Stichting Bodem Kanaal

Material	Periode	Wetfelike jaren	14C BP
Paleolithicum: tot 8800 vC	PALFO	vroege: 900 - 600 vC	UZV
vroege: tot 300.000 C14	PALEOV	midde: 500 - 250 vC	UZM
midde: 300.000 - 35.000 C14	PALEOM	laet: 250 - 12 vC	UZZL
laet: 35.000 C14 - 6000 vC	PALEOL	Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC	ROM
laet A: 35.000 - 18.000 C14	PALEOLA	vroege: 12 vC - 70 nC	ROMV
laet B: 18.000 C14 - 9800 vC	PALEOLB	vroege A: 12 vC - 28 nC	ROMVA
midde: 8800 - 6000 vC	MESO	vroege B: 25 - 70 nC	ROMVB
vroege: 8800 - 7100 vC	MESOV	midde A: 70 - 160 nC	ROMVA
midde: 7100 - 6450 vC	MESOM	midde B: 160 - 270 nC	ROMVB
laet: 6450 - 4800 vC	MESOL	laet A: 150 - 270 nC	ROMVA
midde: 5800 - 2000 vC	NEO	laet B: 270 - 450 nC	ROMLB
vroege: 5300 - 4200 vC	NEOV	laet A: 270 - 350 nC	ROMLA
vroege A: 5300 - 4800 vC	NEOVA	laet B: 350 - 450 nC	ROMLB
vroege B: 4800 - 4200 vC	NEOVB	Middlesteeuwen: 450 - 1500 nC	XME
midde: 4200 - 2840 vC	NEOM	vroege: 450 - 1050 nC	VMEF
midde A: 5300 - 5400 vC	NEOMA	vroege A: 450 - 525 nC	VMEFA
midde B: 3400 - 2850 vC	NEOMB	vroege B: 525 - 725 nC	VMEBB
laet: 2850 - 2000 vC	NEOL	vroege C: 725 - 900 nC	VMECC
vroege: 2850 - 2450 vC	NEOLA	vroege D: 900 - 1050 nC	VMECD
laet: 2450 - 2000 vC	NEOLB	laet: 1050 - 1500 nC	LME
Bronstijd: 2000 - 800 vC	BRONS	laet A: 1050 - 1250 nC	LMEA
vroege: 2000 - 1800 vC	BRONSV	laet B: 1250 - 1500 nC	LMEB
midde: 1800 - 1100 vC	BRONSM	Nieuwe tijd: 1500 - heden	NTA
laet: 1100 - 800 vC	BRONSL	A: 1500 - 1650 nC	NTA
midde: 1800 - 1100 vC	BRONSM	B: 1650 - 1860 nC	NTB
laet: 1100 - 800 vC	BRONSL	C: 1850 - heden	NTC
IJzertijd: 800 - 12 vC	IJZ	Oubekend	XXX